

INVENTOINTIRAPORTTI

Rovaniemi

Paavalniemen yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

2.6.2014

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

Vesa Laulumaa

Tiivistelmä

Tutkija Vesa Laulumaa Museoviraston Arkeologisista kenttäpalveluista teki Rovaniemen Paavalniemen yleiskaava-alueen arkeologisen inventoinnin 2.6.2014. Työn tilaaja oli SWECO Ympäristö Oy.

Inventoitu yleiskaava-alue sijaitsee Kemijoen varressa, sen eteläpuolella, Rovaniemen keskustasta lounaaseen. Alueen koko on noin 360 hehtaaria. Alueen korkein kohta Marjavaara paljastui Ancyliusjärvestä noin 7000–6800 eaa, noin 4000 eaa muodostui ns. Kolpeneen muinaisjärvi, jonka rannalla Paavalniemikin sijaitsi noin 1000 eaa saakka, kun järviällä purkautui ja siitä muodostui osa Kemijokea.

Paavalniemestä tunnettiin kaksi kohdetta ennen inventointia, Paavalniemen kivikautinen asuinpaikka ja Oinaan historiallinen kohde, joka on luokiteltu mahdolliseksi muinaisjäänneksi. Inventoinnissa todettiin, että Paavalniemi on todennäköisesti tuhoutunut viljelyn ja rakentamisen seurauksena ja Oinaan 1600–1700 –luvun asutuksesta ei ole havaittavissa merkkejä. Inventoinnissa ei löytynyt uusia muinaisjäänös- tai kulttuuriperintökohteita.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä

Arkistotiedot

1. Johdanto	1
2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria	1
3. Inventoinnin kulku ja tulokset	3
4. Kuvaluettelo	5
5. Lähdeluettelo	5
6. Kohdekuvaukset	6
Paavalniemi	6
Oinas	8
Kartta: Inventointialue ja kohteet	11

Kannen kuva: Näkymä Paavalniemen eteläosasta kohti Marjavaaraa. (AKD3729:3)

Arkistotiedot

Tutkimus: Rovaniemi Paavalniemi, yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi

Tutkimuksen suorittaja: Vesa Laulumaa/ Museovirasto, Kulttuuriympäristön hoito-osasto, Arkeologiset kenttäpalvelut

Tutkimuksen tilaaja: SWECO Ympäristö Oy, Mäkelininkatu 17 A, 90100 Oulu

Tutkimusalueen laajuus: 360 hehtaaria

Kenttätyöaika: 2.6.2014

Löydöt: -

Valokuvat: AKDG3729:1-4 ja AKDG3730

Alkuperäinen tutkimusraportti on Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2a, 00100 Helsinki. Kopio on toimitettu työn tilaajalle ja Lapin maakuntamuseoon,

1. Johdanto

Rovaniemen kaupunki on laatimassa yleiskaavaa Paavalniemen alueelle. Yleiskaavan perusselvitysten tekemisen pääkonsultiksi kaupunki valitsi SWECO Ympäristö Oy:n, joka puolestaan valitsi Museoviraston Arkeologiset kenttäpalvelut tekemään alikonsulttina kaava-alueen muinaisjännösinventoinnin.

Inventoinnin teki tutkija Vesa Laulumaa 2.6.2014.

2. Inventointialue ja sen tutkimushistoria

Inventoitu kaava-alue on kooltaan noin 360 hehtaaria. Se sijaitsee Kemijoen eteläpuolella vastapäätä Rovaniemen kaupungin eteläosan taajama-asutusta ja Teollisuuskylää. Alue rajautuu itäosastaan Kemijoen itäpuolentiehen ja muualla Kemijokeen. Kaupungin keskustasta Paavalniemeen on tietä pitkin matkaa noin seitsemän kilometriä.

Kuva 1. Paavalniementie kulkee kaava-alueen pohjoisosan poikki, alueella on laajenevaa omakotitaloasutusta. (AKD3729:1)

Ympäristöllisesti Paavalniemen inventointialueen voi jakaa kolmeen alueeseen. Pohjoisosassa, Paavalniementien varressa, on vanhaa maaseutuasutusta ja peltoja sekä kasvavaa uutta omakotitaloasutusta. Maaperä tällä alueella on karkeaa hietaa. Alueen keskiosa on kosteikkoaluetta, joka on osittain ojitettu. Maaperä on lähinnä hiesua ja hiekkamoreenia. Alueella on suota, kuusikkoa, sekametsää sekä vesakkoa. Keskiosan kosteikkojen eteläpuolella kohoaa Marjavaara, jonka maaperä koostuu kalliosta ja hiekkamoreenista. Tällä alueella metsätyyppinä on kuivahko mäntykangas. Inventointialueen korkeimmat kohdat ovat juuri Marjavaaralla, jonka huippu on noin 115 metriä meren pinnan yläpuolella. Matalimmat kohdat löytyvät Kemijoen varrelta, jonka rannat ovat hieman alle 75 metrin korkeudella.

Kuva 2. Inventointialuetta Marjavaaran pohjoisosassa. Kuva luoteeseen. (AKD3729:2)

Rovaniemen alue oli veden peitossa viimeisen jääkauden jälkeen. Maankohoamisen seurauksena Marjavaaran yläosat paljastuivat Ancyclusjärven alta noin 7000–6800 eaa. Ancyclusjärveä seurasi Litorina meren vaihe, jonka korkein ranta on Rovaniemellä noin 90 m mpy ja ajoittuu noin 5800 eaa. Inventointialueella korkein Litorina ranta on Marjavaaran rinteiden puolen välin paikkeilla. Maankohoaminen ei ole kuitenkaan tasaista joka puolella ja siihen vaikuttavat monet tekijät, tämän seurauksena muodostui Valajaisen kohdalle kynnyksen, joka aiheutti ns. Kolpeneen muinaisjärven syntymisen noin 4000 eaa. Kyseessä oli huomattavan iso järvi, sen pinta-ala oli noin 200 km². Kolpeneen ylin ranta on noin 81–83 metrin korkeudella, joten tässä vaiheessa inventointialueesta vain Marjavaara oli kuivaa maata. Kolpeneen muinaisjärvi kutistui vaiheittain. Tyypillisen kampakeramiikan aikaan noin 3500–2800 eaa, veden pinta oli noin 76–77 metrin korkeudella mpy. Kivikauden lopulla 2800–1300 eaa pinta laski jo alle 74 m mpy. Järven purku-uomat kasvoivat koko ajan suuremmiksi ja virtaus kasvoi ja lopulta Kolpeneen muinaisjärvi lakkasi olemasta ja muuttui jälleen osaksi Kemijokea noin 1000 eaa.

Vesistöhistorian perusteella Paavalniemi on ollut suureksi osaksi veden kivikauden loppupuolelle saakka. Tämän perusteella Paavalniemen pohjoisosasta löytyneet muutamat kiviesineet (KM761, dubbelmejsel, KM1969:92, tuura ja KM38713, tuura) kuuluvat myöhäskivikautiseen asuinpaikkaan. Paavalniemen asuinpaikka on ainoa ennestään tunnettu muinaisjäänös kaava-alueella. Sen lisäksi muinaisjäänösrekisterissä on myös Oinas –niminen mahdollinen muinaisjäänös, joka liittyy historiallisen ajan asutukseen.

Inventointialueeseen liittyviä arkeologisia tutkimuksia on tehty muutamia. Aarni Erä-Esko Muinaistieteellisestä toimikunnasta (nykyisin Museovirasto) inventoi Rovaniemellä vuonna 1954 ja tarkasti vanhoja löytöpaikkoja. Hän kävi tarkastamassa myös Paavalniemen 1800-luvulla löytyneiden kaksoistaltan ja tuuran löytöpaikat. Kohteen tarkasti myös Lapin maakuntamuseon arkeologi Hannu Kotivuori vuonna 1987. Oulun yliopiston historian laitos tutki 1970–1980 -lukujen vaihteessa historiallisen ajan asutusta Rovaniemen

seudulla. Tässä yhteydessä tehtiin kaivauksia myös Paavalniemessä. Tutkimukset liittyivät Oinaan tilan historiaan.

3. Inventoinnin kulku ja sen tulokset

Inventoinnin esivalmisteluissa käytiin läpi aiemmat tutkimusraportit, historiallisen ajan karttamateriaalia, pitäjän historiaa koskevia teoksia sekä muinaisjäännösrekisterin tiedot. Esihistorian osalta tärkein lähdeaineisto on Museoviraston muinaisjäännösrekisteri. Alueiden potentiaalia esihistorian kannalta selvitettiin lisäksi merenrantavaiheita rekonstruoimalla.

Maanmittauslaitokselta saatavissa oleva ilmalaserkeilausaineisto oli myös käytössä inventointia suunniteltaessa. Aineistosta tehdyn korkeusmallin pohjalta tehtiin inventoinnin valmisteluvaiheessa havaintoja mahdollisista anomaliaista eli kohteista, jotka erottuvat kuvissa mahdollisina ihmisen tekeminä rakenteina. Yleensä esimerkiksi tervahaudat, hiilimiilut ja sotahistorialliset kohteet erottuvat tässä aineistossa. Laserkeilausaineiston avulla ei tällä kertaa löytynyt uusia kohteita, mutta Oinaan kohteessa olevat kuopat näkyvät siinä. Kyseessä on kuitenkin jo tunnettu kohde ja kuopat liittyvät 1800–1900 -lukujen asutukseen.

Kuva 3. Maisema uimarannan pohjoispuolelta kohti Paavalniemen pohjoiskärkeä. (AKD3729:4)

Inventointialue käytiin kattavasti jalkaisin läpi. Ilmalaserkeilausaineiston tuottamien havaintojen lisäksi inventointihavainnot perustuivat ensisijaisesti maastossa tapahtuvaan silmämääräiseen tarkasteluun. Erityisesti tarkastettiin alueita, missä maanpinta oli rikkoontunut esim. hakkuuaukeat, joiden maaperä oli muokattu. Tällaiset paikat ovat yleensä parhaita kivikautisten asuinpaikkojen löytämisen kannalta. Muutamille kivikautisten kohteiden kannalta potentiaalisille paikoille tehtiin koepistoja, mutta laihoin tuloksin. Näitä alueita olivat erityisesti 75–80 metrin korkeuskäyrien tuntumassa olevat alueet

pumppaamosta etelään ja itään. Maaperäkairaa käytettiin myös muutamissa paikoin, esimerkiksi inventoinnissa havaitun kuopan ikää arvioitiin kairaamalla saadun maannosprofiilin avulla.

Paavalniemen ja Oinaan ennestään tunnetut kohteet tarkastettiin, niistä tehdyt havainnot on kirjattu kohdekuvauksiin. Uusia kohteita inventoinnissa ei löytynyt.

Helsingissä 8.9.2014

Vesa Laulumaa

4. Kuvaluettelo

AKD3729:1 Paavalniementie kulkee kaava-alueen pohjoisosan poikki. Alueella on laajenevaa omakotitaloasutusta.

AKD3729:2 Inventointialuetta Marjavaaran pohjoisosassa. Kuva luoteeseen.

AKD3729:3 Näkymä Paavalniemen eteläosasta kohti Marjavaaraa.

AKD3729:4 Maisema uimarannan pohjoispuolelta kohti Paavalniemen pohjoiskärkeä.

AKD3730:1 Oinas, mahdollinen muinaisjäännös. Tontilla on jäännöksiä 1800–1900 –luvun asutuksesta mm. kaivo. Kuva luoteeseen Paavalniemen tieltä.

5. Lähdeluettelo

Painetut lähteet

Enbuske, Matti 1996: Ankarat ajat 1630-luvulta Isoonvihaan. *Rovaniemen historia vuoteen 1721*, s. 211-396. Jyväskylä.

Erä-Esko, Aarni 1955: Rovaniemen kivikauden tutkimuksista. *Suomen Museo* 62 (1955), s. 84-99.

Kotivuori, Hannu 1996: Pyytäjistä kaskenraivaajiksi. *Rovaniemen historia vuoteen 1721*, s. 36-125. Jyväskylä.

Saarnisto, Matti 1996: Rovaniemen luonnonmaiseman synty. *Rovaniemen historia vuoteen 1721*, s. 13-33. Jyväskylä

Saarnisto, Matti 2005: Rannansiirtyminen ja maankohoaminen, Itämeren vaiheet ja jokien kehitys. Pohjois-Suomen maaperä. Geologian tutkimuskeskus. Espoo

Siiriäinen, Ari 1967: *Kemijoki jääkaudesta nykyaikaan*. Entinen Kemijoki. Tapiola.

Vahtola, Jouko 1996: Kiinteä asutuksen synnystä kappeliseurakunnan perustamiseen. *Rovaniemen historia vuoteen 1721*, s. 129-207. Jyväskylä

Arkistolähteet (kaikki lähteet Museoviraston arkistossa, Sturenkatu 2, Helsinki)

Erä-Esko, Aarni 1955: Rovaniemi. Inventointiraportti. Museovirasto, esihistorian osasto.

Kotivuori, Hannu 1990: Rovaniemen muinaisjäännösten inventointi 1987-1989. Osa 2: kohdeluettelot ja kartaotteet. (Osa 1. kohdekuvaukset puuttuu). Lapin maakuntamuseo.

Kotivuori, Hannu 2006: Rovaniemi 713-748. Muinaisjäännöskohteiden tarkastuksia 20.8.2002-6.7.2006.

Paavola, Kirsti 1983: Kaivauskertomus. Rovaniemen mlk, Paavalniemi, Oinas. Oulun yliopisto. Historian laitos.

Pesonen, Petro 2013: Rovaniemi, Koskenniska. Kivikautisen asuinpaikan arkeologinen kaivaus 31.7-13.9.2013. Museovirasto, Arkeologiset kenttäpalvelut.

Internet-lähteet

Arkistolaitoksen digitaaliarkisto <http://digi.narc.fi>

Heikki Rantatupa, Historialliset kartat <http://vanhakartta.fi>

Maanmittauslaitos. Avoimien aineistojen tiedostopalvelu. <http://www.maanmittauslaitos.fi/avoindata>

Paikkatietoikkuna, <http://www.paikkatietoikkuna.fi>

6. Kohdekuvaukset

Paavalniemi

Muinaisjäännöslaji: Kiinteä muinaisjäännös
Muinaisjäännöstunnus: 699010001
Muinaisjäännöstyyppi: Asuinpaikat
Tyypin tarkenne: -
Ajoitus: Kivikautinen
Lukumäärä: 1
TM35-lehtijako: T4323 VALAJAKOSKI
Peruskartta: 3612 07 ROVANIEMI
ETRS-TM35FIN koordinaatit: N: 7373996, E: 439902, Z: 76
Koordinaattiselite: Muinaisjäännösrekisterissä olevat koordinaatti

Inventointilöydöt: -
Digikuvat: Ei kuvaa, kohde on yksityisellä pihalla

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus:

Kemijoen etelänpuoleisella törmällä oleva Paavalniemi on varsin alava, omakotitaloasutuksen kattama maasto. Maaperä on osittain tulvialietekerrostumaa. Ks. Rovaniemi 443: Oulun yliopiston historian laitoksen kaivaus Paavalniemellä 1982.

Inventointihavainnot: Kohde tarkastettiin vuoden 2014 inventoinnissa. Muinaisjäännösrekisterin koordinaattipiste on Vanhan Paavalniementien päässä, omakotitalon pihalueella. Paavalniemen alueelta on löydetty kaksiteräinen taltta ja tuura jo 1800-luvulla sekä toinen tuura vuonna 2006. Hannu Kotivuori tarkasti löytöpaikan 4.7.2006, jolloin hän löysi vielä kvartsikappaleen ja palasen retusoitua piitä.

Löytöjen perusteella alueella on sijainnut kivikautinen asuinpaikka. Alue on nykyisin pääosin tiheään rakennettua omakotitaloaluetta, entistä peltoa. Omakotitalojen kohdalla ja pihamailla on tuskin säilynyt asuinpaikasta kuin rippeitä, käytännöllisesti katsoen kohde on tuhoutunut näiltä osin. Ainoa laajempi rakentamaton alue on nykyisen koordinaattipisteen länsipuolella olevat Paavalniemen tilan pellot. Ne ovat samalla korkeudella kuin löytöpaikat, mutta niiltä ei tunneta löytöjä. On mahdollista, että peltojen kyntökerrosten alla on kivikautisen asuinpaikan jäänteitä. Inventointiajankohtaan pellot olivat viljelyksessä ja asuinpaikan laajuuden ja säilyneisyyden toteaminen vaatisi koekaivauksen.

Aiemmat tutkimukset: Tarkastus v. 1954, Aarni Erä-Esko
Tarkastus v. 1987, Hannu Kotivuori
Tarkastus v. 2006, Hannu Kotivuori

Aiemmat löydöt: KM761 (dubbelmejsel), KM1969:92 (tuura), KM38713 (tuura)

Karttaote: Peruskarttaote 1:5000

Paavalniemi, kivikautinen asuinpaikka

Oinas

Muinaisjäännöslaji: Mahdollinen muinaisjäännös
Muinaisjäännöstunnus: 1000016659
Muinaisjäännöstyyppi: -
Tyypin tarkenne: -
Ajoitus: Historiallinen
Lukumäärä: 1

TM35-lehtijako: T4323 VALAJAKOSKI
Peruskartta: 3612 07 ROVANIEMI
ETRS-TM35FIN koordinaatit: N: 7373916, E: 440542, Z: 77,5
Koordinaattiselite: Muinaisjäännösrekisterissä olevat koordinaatti

Inventointilöydöt: -
Digikuvat: AKDG3730:1

Muinaisjäännösrekisterin kuvaus:

Kohde sijaitsee Paavalniemessä, Vanhan-Oinaan tilalla. Paavalniemeen ja ilmeisesti nimenomaan Oinaan tilaan liittyy perimätietoa vanhasta asutuksesta ("jatulien asennoita") ja mahdollisesta kappelinpaikasta. Tontilla on tehty kaivauksia 1983 (Oulun yliopisto), joissa on tavattu merkkejä melko myöhäisistä rakennusjäännöksistä. Kaivaushavainnot on ajoitettu löytöjen perusteella pääasiassa 1800-luvun lopulle ja 1900-luvun alkuun.

Inventointihavainnot:

Kohde tarkastettiin vuoden 2014 inventoinnissa. Muinaisjäännösrekisterin piste osoittaa tyhjälle tontille 698-401-3-34. Tontti kasvaa nykyisin heinää ja sillä on muutama puu. Oulun yliopiston historian laitos teki arkeologiset kaivaukset tontilla vuonna 1983. Tarkoituksena oli löytää merkkejä mm 1600–1700 -lukujen asutuksesta ja mahdollisesta kappelin paikasta. Kaivauksissa löydettiin jäännöksiä 1800–1900 -lukujen asutuksesta, merkkejä vanhemmasta asutuksesta ei havaittu. Kaivauksenjohtaja Kirsti Paavolainen toteaaakin, että "ilmeisen nuoret rakenteet ja esineistö eivät antane aihetta jatkotutkimuksiin."

Oinaan tilan alue on asutettu 1600-luvulla ja se on käynyt läpi monia vaiheita (ks. Enbuske 1996:282-283). Jatkuva maankäyttö ja uudelleen rakentaminen ovat ilmeisesti aika lailla pyyhkineet ainakin maan päälliset merkit varhaisemmista asutuksen vaiheista. Oinaksen tontilla olleet rakennukset on purettu 1960-luvun alussa, vuoden 1956 peruskartassa ne vielä näkyvät. Nykyisin tontilla on vielä havaittavissa muutamia kuoppia sekä kaivon paikka. Mitään muinaisjäännökseksi luokiteltavaa tontilla ei ole. Nykyinen Oinaan tila on tästä tontista parisataa metriä kaakkoon, jonne Hannu Kotivuori on inventoinnissaan kohteen sijoittanut. Oinaan tapauksessa, kuten aika usein vastaavissa tapauksissa, vanhan asutuksen tarkkaa sijaintia ei ole voitu määrittää.

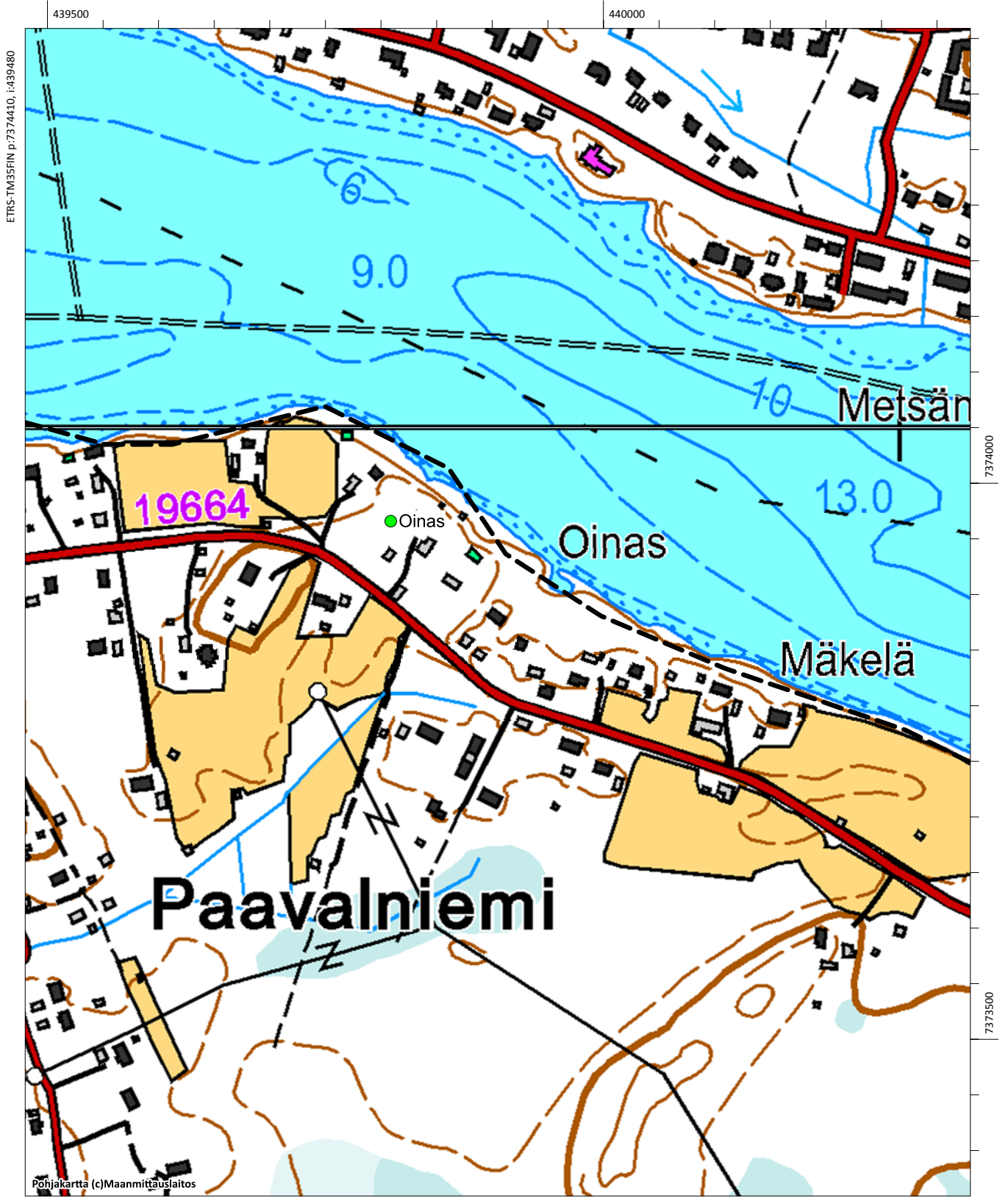
Aiemmat tutkimukset: Inventointi v. 1879, Hjalmar Appelgren
Inventointi v. 1981, Hannu Kotivuori
Kaivaus v. 1983, Kirsti Paavola

Aiemmat löydöt: -

Karttaote: Peruskarttaote 1:5000

Oinas, mahdollinen muinaisjäännös. Tontilla on jäännöksiä 1800-1900 –luvun asutuksesta mm. kaivo. Kuva luoteeseen Paavalniemen tieltä. (AKD3730:1)

Rovaniemi, Paavalniemen yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi v. 2014

Inventointialue ja sillä sijaitsevat kohteet (punaisella tekstillä)

